

KOTISEUTUOIKEUS

Seuraavat asiat edellyttävät Ahvenanmaan kotiseutuoikeutta: -äänioikeus ja vaalikelpoisuus maakuntapäivävaaleissa -oikeus omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta maakunnassa -oikeus harjoittaa elinkeinoaa maakunnassa. Kiinteän omaisuuden omistamis- ja hallintaoikeuteen tehdyt rajoitukset on laadittu sitä varten, että voitaisiin taata maanomistuksen pysyminen ahvenanmaalaisten käsissä. Kotiseutuoikeus ei siis ole esteenä maakuntaan muuttamiselle. Kotiseutuoikeuden saa syntyessään jokainen, jonka jommallakummalla vanhemmista on tämä kotiseutuoikeus. Maakuntaan muuttaneet, jotka ovat asuneet Ahvenanmaalla vähintään viisi vuotta ja joilla on tyydyttävä ruotsin kielen taito, saavat Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden hakemuksesta. Ainoastaan Suomen kansalaiset voivat saada kotiseutuoikeuden. Maakunnan hallitus voi erityistapauksissa myöntää poikkeuksen kotiseutuoikeusvaatimuksesta kiinteän omaisuuden hankkimista tai elinkeinon harjoittamista varten. Ahvenanmaan ulkopuolella pidempään kuin viisi vuotta asunut menettää kotiseutuoikeutensa.

KIELISÄÄDÖKSET

Itsehallintolain mukaan Ahvenanmaan ainoa virallinen kieli on ruotsin kieli. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että sekä maakunnan että kuntien, kuten myös Ahvenanmaalla toimivan valtionhallinnon virkakielenä on ruotsi. Kaikkien kirjelmien ja muiden asiakirjojen, joita valtion viranomaiset lähettävät Ahvenanmaalle, tulee niin ikään olla kirjoitettuja ruotsin kielellä. Yhteiskunnan tukea nauttivissa kouluissa on opetuskielenä ruotsi.

DEMILITARISOINTI

Ahvenanmaa on demilitarisoitu alue, mikä tarkoittaa sitä, että Ahvenanmaata ei saa linnoittaa eikä sotilallinen läsnäolo maakunnassa ole sallittu. Ahvenanmaa on myös neutralisoitu alue ja se on pidettävä sotatapahtumien ulkopuolella.

Sen jälkeen kun Ahvenanmaa oli vuonna 1809 liitetty Venäjän keisarikuntaan, alettiin Manner-Ahvenanmaan itäosaan, Bomarsundiin, rakentaa suurta linnoitusta. Kriminsodan aikana ranskalaiset ja englantilaiset joukot hyökkäsivät linnoitukseen ja valloittivat sen. Sotaa seuranneessa Pariisin rauhassa vuonna 1856 Ahvenanmaa demilitarisoitiin venäläisten antamalla yksipuolisella sitoumuksella. Kun Kansainliitto teki vuonna 1921 päätöksen siitä, mihin valtioon Ahvenanmaa kuuluisi, päätettiin myös kansainvälisen sopimuksen solmimisesta. Tällä sopimuksella vahvistettiin vuoden 1856 demilitarisointi ja Ahvenanmaa neutralisoitiin. Sopimuksen allekirjoittajina oli kymmenen valtiota. Venäjä ei ollut vuoden 1921 sopimuksen osapuolena, mutta sekä vuoden 1940 Ahvenanmaata koskevassa Moskovan-sopimuksessa että vuoden 1947 Pariisin rauhansopimuksessa on määräykset Ahvenanmaan demilitarisoinnista, kun taas neutralisointia ei mainita. Jokainen, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus ja joka on muuttanut Ahvenanmaalle ennen 12:tta ikävuottaan, on vapautettu asepalvelusta.

KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ POHJOISMAINEN YHTEISTYÖ

Ahvenanmaalla on vuodesta 1970 ollut oma edustus Pohjoismaiden neuvostossa. Maakuntapäivät valitsee kaksi jäsentä neuvostoon. Yhdessä maakunnan hallituksen valitsemien edustajien kanssa he muodostavat Ahvenanmaan valtuuskunnan Pohjoismaiden neuvostossa. Maakunnan hallitus osallistuu lisäksi Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön.

AHVENANMAA EUROOPAN UNIONISSA

Itsehallintolain mukaan ulkoasiainhallinto ei kuulu Ahvenanmaan toimivaltaan, vaan ulkopolitiikka on yhteinen koko maalle. Siitä huolimatta Ahvenanmaalla on vaikutusvaltaa sellaisissa kansainvälisissä sopimuksissa, jotka sisältävät Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvia säädöksiä. Itsehallintolaissa sanotaan nimittäin, että kun Suomen valtio solmii tällaisen kansainvälisen sopimuksen, sille on saatava myös maakuntapäivien hyväksyminen, ennen kuin se astuu voimaan myös Ahvenanmaalla.

Kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin 1995, vaadittiin Ahvenanmaan liittymiselle siis myös Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyntä. Maakunta hyväksyi liittymisen sen jälkeen, kun ahvenanmaalaiset olivat tuoneet kantansa esiin kahdessa eri kansanäänestyksessä, ja kun kävi selväksi, että Ahvenanmaan suhteesta EU:n säännösten säädettäisiin erityisessä pöytäkirjassa. Suomen liittymissopimukseen kuuluvan pöytäkirjan mukaan Ahvenanmaa on EU:n verouunionin ulkopuolella. Pöytäkirja sallii myös erityiset säännöt kiinteän omaisuuden ostamisesta ja elinkeinon harjoittamisesta Ahvenanmaalla. Lisäksi pöytäkirjamerkinöllä vahvistetaan Ahvenanmaan kansainvälisoikeudellinen erityisasema.

Ahvenanmaa sai omat postimerkit 1984

AHVENANMAA - ESIMERKKI MUILLE?

Ahvenanmaan onnistunut vähemmistöratkaisu on herättänyt kansainvälistä kiinnostusta poliitikkojen, tutkijoiden ja toimittajien keskuudessa. Erityisen mielenkiintoisena pidetään vallanjaon toteutumista Ahvenanmaan

ja Suomen valtion välillä sekä tämän vallanjaon, kotiseutuoikeuden ja maanhankintarajoitusten muuttamiseen tarvittavaa molemmipuolista hyväksyntää, kuten myös mahdollisuutta vaikuttaa kansainvälisiin sopimuksiin. Ahvenanmaata pidetään ainutlaatuisena siksi, että itsehallinto on ollut voimassa jo pitkään, että ratkaisuun on päädytty ilman aseellista selkkausta ja että Ahvenanmaa on sekä autonominen että demilitarisoitu alue.

**Ålands
landskapsregering**

PL 1060 AX-22111 Mariehamn
Puh. 018-25000 Faksi 018-19155
info@regeringen.ax www.regeringen.ax

AHVENANMAA

– itsehallinnollinen maakunta

AHVENANMAA – ITSEHALLINNOLLINEN MAAKUNTA

Ahvenanmaan maakuntapäivät – parlamentti

Itsehallinto antaa ahvenanmaalaisille oikeuden säätää laeilla omista sisäisistä asioistaan ja päättää maakunnan tulo- ja menoarviosta. Ahvenanmaan lakiasäättävää elintä eli ”eduskuntaa” kutsutaan maakuntapäiviksi. Maakuntapäivät nimittää maakunnan hallituksen, Ahvenanmaan hallituksen.

Itsehallintoa koskevat säädökset sisältyvät Ahvenanmaan itsehallintolakiin. Mikäli tähän lakiin halutaan tehdä muutoksia, siihen vaaditaan Suomen eduskunnan päätös perustuslain säätämisjärjestyksessä sekä muutoksen hyväksyminen Ahvenanmaan maakuntapäivillä. Muutokset Ahvenanmaan ja muun Suomen väliseen vallanjakoon vaativat siis molempien osapuolten hyväksymisen. Nykyinen itsehallintolaki, järjestyksessään kolmas, astui voimaan 1. päivänä tammikuuta 1993.

Millä aloilla maakuntapäivät saa säätää lakeja?

Itsehallintolaissa luetellaan ne alat, joilla Ahvenanmaan maakuntapäivillä on lainsäädäntöoikeus. Tärkeimmät niistä ovat

- opetustoimi, kulttuuri ja muinaismuistojen suojeļu
- terveyden- ja sairaanhoito, ympäristöasiat
- elinkeinoelämän edistäminen • sisäinen liikenne
- kunnallishallinto
- poliisitoimi
- postilaitos
- radio ja televisio.

Näillä aloilla Ahvenanmaa toimii lähes itsenäisen valtion tavoin omine lainsäädäntöineen ja omine hallintokoneistoineen.

Mitkä alat kuuluvat valtion viranomaisille?

Niillä aloilla, joilla maakuntapäivillä ei ole lainsäädäntöoikeutta, ovat Suomen eduskunnan säätämät lait voimassa kuten muuallakin maassa. Esimerkkeinä sellaisista aloista voidaan mainita: ulkoasiainhallinto, suurehko osa siviili- ja rikosoikeutta tuomioistuimet, tullilaitos, valtionverotus.

Jotta Ahvenanmaan etuja voidaan ajaa myös näissä asioissa, on Ahvenanmaalla oma edustaja Suomen eduskunnassa. Ahvenanmaan kansanedustaja valitaan samalla tavalla kuin muutkin Suomen kansanedustajat. Suomen hallitusta maakunnassa edustaa maaherra, jonka presidentti nimittää neuvoteltuaan asiasta maakuntapäivien puhemiehen kanssa. Maaherran erityistehtävänä on toimia Ahvenanmaan valtuuskunnan puheenjohtajana sekä avata ja päättää maakuntapäivät presidentin edustajana

Miten maakuntapäivät valitaan?

Maakuntapäiville valitaan 30 edustajaa joka neljäs vuosi salaisilla ja suhteellisilla vaaleilla. Äänioikeusikärajaa on 18 vuotta. Ahvenanmaan kotiseutuoikeus on äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden edellytys. Ahvenanmaan poliittiset ryhmittymät ovat täysin erillään maakunnan ulkopuolisista puolueista, mutta ideologisesti niitä voidaan verrata ympäristön vastaaviin ryhmiin.

Taloudellinen itsehallinto

Maakuntapäivien toisena päätehtävänä lainsäädännön ohella on päättää maakunnan tulo- ja menoarviosta. Budjetin tulopuoli koostuu maakunnan omista tuloista ja määrarahasta, joka on eräänlainen palautus osasta ahvenanmaalaisien valtiolle maksamista veroista. Valtio nimittäin kantaa verot, tullit ja maksut myös Ahvenanmaalta kuten maan muistakin osista. Vastavuoroisesti valtion tulo- ja menoarvioon sisältyy määräraha maakuntapäivien käyttöön. Tämä

määräraha on 0,45 prosenttia valtion tilinpäätöksen tuloista lukuun ottamatta valtion lainoja. Tällä könttäsummalla Ahvenanmaa hoitaa sellaisia tehtäviä, jotka muuten kuuluisivat valtion viranomaisille. Vuoden 2011 määräraha oli suuruudeltaan noin 195 miljoonaa euroa. Mikäli maakunnasta kannettu tulo- ja varallisuusvero ylittää 0,5 prosenttia koko Suomen vastaavasta verosta, siirretään ylimenevä osa takaisin maakunnalle verohyvityksen muodossa. Vuonna 2010 maakunta sai 17 miljoonaa euroa verohyvityksenä.

Lainsäädännön valvonta

Maakuntapäivien säätämät lait lähetetään tasavallan presidentille, joka voi käyttää veto-oikeuttaan vain kahdessa tapauksessa: mikäli maakuntapäivät on ylittänyt lainsäädäntövaltansa tai mikäli laki koskee valtakunnan ulkoista tai sisäistä turvallisuutta. Presidentti perustaa päätöksensä Ahvenanmaan valtuuskunnalta ja joskus myös korkeimmalta oikeudelta saamiinsa lausuntoihin. Suomen hallitus ja Ahvenanmaan maakuntapäivät valitsevat kumpikin Ahvenanmaan valtuuskuntaan yhtä monta jäsentä.

AHVENANMAAN MAAKUNNAN HALLITUS HALLITUS

Maakunnan hallituksessa voi olla korkeintaan kahdeksan jäsentä ja sen puheenjohtajana toimii maaneuvos. Maakuntapäivät nimittää maakunnan hallituksen parlamentaaristen periaatteiden mukaisesti poliittisten ryhmittymien kesken käytyjen neuvottelujen pohjalta. Näiden neuvottelujen päämääränä on saada aikaan mahdollisimman laajaan enemmistöön nojaava maakunnan hallitus, mutta myös vähemmistöhallitus on mahdollinen.

HALLINTO

Apunaan maakunnan hallituksella on hallintokoneisto, johon kuuluu ennen kaikkea keskusvirasto ja sen kuusi osastoa. Hallintovirasto vastaa hallinnosta kaikilla niillä aloilla, jotka itsehallintolain mukaan kuuluvat maakunnalle eivätkä valtiolle. Maakunnan hallitus ja hallintovirasto siis hoitavat sellaisia tehtäviä,

jotka muualla Suomessa kuuluvat valtioneuvostolle, ministeriöille, lääninhallituksille ja eri keskusvirastoille.

ITSEHALLINNON SYNTY

Miten on mahdollista, että näin pienellä kansalla on niin laaja itsehallinto?

Ahvenanmaalaiset ovat ammoisista ajoista lähtien puhuneet ruotsia ja heidän kulttuurinsa on ollut ruotsalaisen kulttuurin kaltainen. Ahvenanmaa kuuluikin Ruotsin valtakuntaan, ajoittain melko itsenäisine hallintoineen, aina 1808-1809 sotaan asti, jonka seurauksena Ruotsin oli pakko luovuttaa Suomi ja Ahvenanmaa Venäjälle. Ahvenanmaasta tuli näin osa Suomen suuriruhtinaskuntaa. Kun Venäjän tsaarivaltakunta alkoi hajota, pidettiin Ahvenanmaan kansanopistolla elokuussa 1917 kaikkien ahvenanmaalaisien kuntien edustajien kesken salainen neuvottelu. Siellä päätettiin vaatia maakunnan uudelleenyhdistämistä vanhaan emämaahan, Ruotsiin. Tämän toivomuksen Ahvenanmaan edustajat esittivät Ruotsin kuninkaalle ja toivomuksen tueksi esitettiin muun muassa joukkoadressi, jonka allekirjoittajina oli valtaenemmistö kotona olevasta aikuisväestöstä.

Joulukuussa 1917 Suomi julistautui itsenäiseksi tasavallaksi vedoten samaan kansojen itsemääräämisoikeusperiaatteeseen kuin mihin

ahvenanmaalaisetkin viittasivat tukeakseen uudelleenliittymistään Ruotsiin. Suomi ei kuitenkaan ollut valmis suostumaan ahvenanmaalaisien uudelleenliittymisvaatimukseen, vaan maakunnalle haluttiin antaa eräänlainen sisäinen itsehallinto. Sen tähden Suomen eduskunta säätii vuonna 1920 itsehallintolain, jota ahvenanmaalaiset eivät kuitenkaan olleet valmiita hyväksymään.

Ahvenanmaan kysymyksen kansainvälisen luonteen takia asia siirrettiin vastaperustetulle Kansainliitolle. Kansainliiton neuvosto teki kesäkuussa 1921 kompromissipäätöksen, jossa ei mikään konfliktin osapuolista, ei Suomi, Ruotsi eikä Ahvenanmaakaan, jäänyt kokonaan osattomaksi. Suomi sai Ahvenanmaan saaret hallintaansa, mutta sen tuli taata Ahvenanmaan saarten väestölle sen ruotsin kieli, kulttuuri, paikalliset tavat ja se itsehallintojärjestelmä, jota Suomi oli tarjonnut Ahvenanmaalle vuonna 1920. Päätöstä täydennettiin Suomen ja Ruotsin välisellä sopimuksella, joka määräsi takuiden toteuttamisesta. Samalla Kansainliitto päätti Ahvenanmaan demilitarisointia ja neutralisointia koskevan sopimuksen solmimisesta, jottei Ahvenanmaa jatkossa muodostaisi sotilaallista uhkaa Ruotsille.

Sen jälkeen kun itsehallintolakia oli täydennetty maanhankintaa ja äänioikeutta koskevilla määräyksillä, pidettiin ensimmäiset maakuntapäivävaalit vuonna 1922. Maakuntapäivät kokoontui ensimmäiseen täysistuntoonsa kesäkuun 9. päivänä. Tätä päivää juhlitaan nykyään Ahvenanmaan itsehallintopäivänä. Itsehallintolaki on sittemmin uudistettu kokonaisuudessaan kaksi kertaa, nimittäin vuosina 1951 ja 1993.

Ahvenanmaa sai oman lipun 1954.